

Beszámoló a Nagy J. Béla helyesírási verseny 2019. évi Kárpát-medencei döntőjéről

Bevezetés

Az akadémiai helyesírási szabályzat tizenkettedik kiadásának megjelenése óta eltelt néhány év már talán elegendő idő ahhoz, hogy érdemes legyen megvizsgálni, mennyire sajátították el a felsőoktatásban részt vevő hallgatók a megváltozott helyesírási szabályokat (lásd Keszler 2016). Amikor elvégeztük a 2019 őszén megrendezett Nagy J. Béla helyesírási verseny Kárpát-medencei döntője anyagának áttekintő, értékelő elemzését, főként ez volt a fő motivációnk, ugyanakkor tisztában vagyunk azzal, hogy az ilyenfajta értékelésekből, számadatokból messzemenő következtetéseket nem lehet levonni – legalábbis a felsőoktatásban részt vevő hallgatók egészére nézve semmiképpen sem. Hiszen a versenyen a Kárpát-medencei intézmények legjobb helyesírói vettek részt, a minta ezért egyáltalán nem tekinthető reprezentatívnak. Ám az efféle vizsgálatok mégis hasznosak és szükségesek abból a szempontból, hogy a helyesírást oktató kollégák – akár a felkészítő, akár a szervező tanárok – jó visszajelzésnek tekinthetik, milyen mértékben vannak jelen a változások a helyesírás iránt érdeklődő hallgatók írásgyakorlatában.

Beszámolóink célja az, hogy a versenyen megírt és a zsűri által értékelt dolgozatok (tollbamondások és helyesírási feladatok) alapján választ kapjunk erre a kérdésre, továbbá megvizsgáljuk, hogy a legkiválóbb helyesírású diákoknak a magyar helyesírás mely részterületei okoznak nehézséget.

Az anyanyelvi versenyek a társadalmi kommunikáció értékmegőrző és értékteremtő formái, amelyek a szóbeli és az írásbeli kommunikációs készség fejlesztését, az anyanyelvi nevelés jövőjét szolgálják (Antalné Szabó 2003). Mindemellett ezek a rendezvények nem csupán versenyek, hanem olyan tudományos-szakmai fórumok is, amelyeken a résztvevők a szakma legkiválóbbjainak színvonalas előadásait meghallgatva képezhetik magukat (Szilassy 2010). „Az anyanyelvi versenyek népszerűek mind a magyartanárok, mind az ifjúság körében. Hasznát abban látják, hogy tudatosít bizonyos követelményeket, hogy valódi teljesítményt mér, és hogy jutalmaz meg ösztönöz” (Kováts 2002: 31). Ezeket a gondolatokat szem előtt tartva rendezi meg az egri pedagógusképző intézmény 1987 óta minden évben (az utóbbi időben két évente) a felsőoktatási intézmények hallgatói számára a Nagy J. Béláról elnevezett Kárpát-medencei helyesírási döntőt. A rendezvény az összes felsőoktatási intézmény számára nyitott határon innen és túl, de tapasztalataink szerint általában a bölcsészettudományi egyetemek, a tanárképző és a tanítóképző főiskolák legjobb helyesírói vesznek részt a rendezvényen, általában 22-25 fő (Boszik 2017).

Az egyetem Magyar Nyelvészeti Tanszéke többek között az Anyanyelvápolók Szövetségének és a Bethlen Gábor Alapnak a támogatásával 2019. november 15–16-án tartotta meg a felsőoktatási intézmények részvételével immár 27. alkalommal a Nagy József Béla helyesírási verseny Kárpát-medencei döntőjét és a hozzá kapcsolódó szakmai konferenciát. Ebben az évben 21 versenyző és számos kísérő tanár érkezett elsősorban a pedagógusképzéssel foglalkozó tudományegyetemről, tanítóképző intézményekből, de például idén először delegált versenyzőt a Budapesti Corvinus Egyetem. A határon túlról hét intézmény képviseltette magát: a pozsonyi, a nyitrai, az újvidéki, a kolozsvári, a beregszászi, az ungvári és az északi pedagógusképző intézmény.

A kétnapos rendezvény első napján szakmai tanácskozást tartottunk, ahol helyesírási szakemberek előadásait hallgathatták meg a versenyzők és felkészítő tanáraik. Lehetőség volt a résztvevők számára tapasztalatcsere, szakmai megbeszélésre is. Keszler Borbála, az ELTE

Bölcsészettudományi Karának professor emeritája a különírás-egybeírás bonyolultabb eseteiről tartott előadást, majd Tóth Etelka, a Károli Gáspár Református Egyetem Tanítóképző Főiskolai Karának tanára – folytatva a különírás-egybeírás kérdéseinek taglalását – az anyag-neves szerkezetekkel foglalkozott. Laczkó Krisztina, az ELTE Bölcsészettudományi Karának egyetemi docense a készülő fizikai helyesírási szabályzatról beszélt, Döryné Zábrádi Orsolya, a Széchenyi István Egyetem Apáczai Csere János Karának adjunktusa pedig tanító és gyógy-pedagógia szakos hallgatók helyesírási készségét vizsgálta. Két határon túli szakember is volt az előadók között: Misad Katalin, a pozsonyi Comenius Egyetem docense a magyar történelmi személynevek szlovákos helyesírásának okairól beszélt, Istók Ilona, a nemesócsai Móra Ferenc Alapiskola tanára pedig a helyesírási készség fejlesztéséről digitális és hagyományos környezetben. Többéves hasznos tanszéki hagyomány, hogy a szervezők a szakmai program előadásait és a verseny feladatait kötetbe rendezik. Ezzel megajándékozzák a mindenkori versenyzőket, az előadókat, a zsűritagokat, továbbá eljut a tanárképzéssel foglalkozó egyetemek könyvtárába is, megkönnyítve ezzel az elkövetkezendő versenyekre való felkészülést, felkészítést. A 2015-ös és a 2017-es döntő anyaga az elmúlt évben jelent meg a versenyhez kapcsolódó sorozat 10. köteteként (Bozsik–Ludányi [szerk.] 2019).

A rendezvény második napján zajlott le a verseny. Az eddigi szokásnak megfelelően elsőként egy tollbamondást kellett lejegyezniük a versenyzőknek, amelyet a két feladatlapból álló teszt megoldása követett. A zsűri munkájában részt vettek az MTA Magyar Nyelvi Osztályközi Állandó Bizottságának tagjai: Keszler Borbála, a bizottság korábbi elnöke, Laczkó Krisztina, a bizottság titkára, Tóth Etelka és Ludányi Zsófia bizottsági tagok, továbbá Bozsik Gabriella, a feladatok megszerkesztője, valamint a határon túliak képviselőjében H. Tóth István.

Az alábbiakban közreadjuk a tollbamondás szövegét és a két feladatlapot. Ezt követően a megoldásokat értékeljük: többek között felsoroljuk az előforduló típushibákat, illetve a hibátlan megoldásokat.

Tollbamondás

„Ifjú szívekben élek...”

(1919–2019)

2019, az Ady-év a megemlékezéseké határon innen és túl a magyarlakta településeken. Ady Endrének, a költőóriásnak versei hangzanak el lépten-nyomon, akár megzenésítve is például általános és középiskolai magyarórákon. Velünk van a mindennapokban is, hisz öelötte tisztelgünk az *Ady Endre Általános Iskola*, *Ady Endre Gimnázium*, *Ady sétány*, *Ady utca*, *Ady tér*; illetve az *Adyliget* és *Ady Endre Emlékmúzeum*, *Ady Endre Társaság*, *Ady Endre Művelődési Ház és Könyvtár* stb. elnevezésekkel. De hogy is indult a messiássorsnak érzett életút?

A 19. század második felében a Szilágyságból származó diák szülőhelyén, Érmindszenten kezdte iskolás éveit, majd a nagykárolyi piarista gimnáziumban és a zilahi kálvinista iskolában folytatta. Ez utóbbiban 1892–96 között már jelentkezett első verseivel, diáklapot szerkesztett, amelyben álnéven publikált is.

1896-ban az akkor 19 éves fiatalember első ízben járt diáktársaival a fővárosban. Még ugyanebben az évben Debrecenben a jogakadémiára iratkozott be, de egy évvel később már a Budapesti Tudományegyetem jogáshallgatói között találjuk. 1898-ban visszakanyarodott a cívissvárosba, ismételten nekirugaszkodott a jogi tárgyak elsajátításának, de nemsokára ezzel a pályával végérvényesen szakított. Az újságírás lépésről lépésre meghódította, ezért meghozta döntését: újságíró lesz. Időközben megjelent első kötete, amelynek címe: *Versek*. Nagyvárad, a Körös-parti Párizs, az Osztrák–Magyar Monarchia egyik kulturált, nagy múltú

városa mindvégig kedves hely maradt számára, időnként vissza-visszatért, hisz sok szál kötötte oda. A *Nagyvárad* *Napló* belső munkatársaként már élesen bírálta a klérust, a magyar ugar elmaradottságát és a nagybirtokrendszert. Itt ismerkedett meg továbbá élete egyik nagy szerelmével, Brüll Adéllal az EMKE-kávéházban, aki az együtt töltött évtizedben Párizst és több nyugat-, valamint dél-európai üdülőhelyet ismertetett meg vele. Úgyszintén ehhez a nagy múltú városhoz köthető a szabadkőművességgel való kapcsolata, amelynek nemcsak nagy, hanem később bírálója is lett. Nagyvárad jelentette a döntő fordulatot lírájában, hisz itt hallott először Baudelaire-ről, Verlaine-ről, akik igen nagy hatással voltak stílusára, eszmerendszerére, de itt szerette meg Csokonai művészetét is. A Párizsban és a Riviérán – Nizzában, Monte-Carlóban és Monacóban – eltöltött tíz-egynéhány hónap után elbűvölten írt a *Budapesti Napló* számára küldött tudósításaiban a modern Nyugat vonzerejéről, a műveltség világcentrumáról. 1908 fontos év, hisz akkor alakult meg Nagyváradon a *Holnap Irodalmi Társaság*, amelynek tagja lett, és ugyanekkor indult a *Nyugat* Budapesten, amelynél élete végéig főmunkatársként tevékenykedett.

A 20. századi első nagy világégés, a háború 1914-től rendkívül megviselte testét-lelkét, erről tanúskodnak az úgynevezett halálversek. A közel tízéves Léda-szerelmet a szakítás után, 1915-ben a fiatal, rajongó Boncza Bertával, Csinszkával kötött házassága segítette elfelejteni. Hú társa mindvégig odaadóan ápolta nagybeteg férjét a fővárosi Veres Pálné utcai lakásukban.

1919 januárjában a magyar irodalom egyik kimagasló alakjától több tízezen búcsúztak a Magyar Nemzeti Múzeum előtt.

A versenyzők tollbamondásainak elemzése

Az alábbiakban a hallgatók szövegében előforduló hibákat, problémás eseteket, nehéz helyesírási helyzeteket mutatjuk be. Azokat az eseteket tekintettük típushibának, amelyek a dolgozatoknak legalább az egyharmadában, azaz minimum 7 megoldásban előfordultak. A továbbiakban tehát ezeket ismertetjük; az ennél ritkábban előforduló egyedi eltérések bemutatásától eltekintünk.

Már a cím leírása is sokaknak gondot okozott, mivel a szó szerinti idézetet a 21 versenyzőből 15 nem ismerte fel, és így nem tették idézőjelbe. A bírálóbizottság ezt nem vette hibának, mégis azért hívjuk fel rá a figyelmet, mert tekinthetjük visszajelzésnek a hallgatók irodalmi tájékozottságáról. A cím alatti két évszám közti nagykötojel jelölése a versenyzők kisebb részének problémát okozott, noha diktáláskor felhívtuk a figyelmet arra, hogy az esetleges nagykötojeleket szabályosan jelöljék.

A szöveg első mondatában hibalehetőség volt az értelmezős szerkezet fel nem ismerése (2019, az *Ady-év*), a versenyzők egyharmada nem tett vesszőt az évszám után. Két esetben egyéb megoldás is akadt, amikor a versenyzők gondolatjelekkel oldották meg a beékelődést (2019 – az *Ady-év – a megemlékezéseké...*), ezt a zsűri – mint a helyesírási normának megfelelő megoldást – természetesen elfogadta. Másféle értelmezés is létezett, amely szerint a: 2019 az *Ady-év* egy tagmondat, ezután ki kell tennünk a vesszőt, az évszám viszont pont nélküli alak [297. b) szabálypont].

A tanulók és a tanárjelöltek különféle dolgozataiban típushiba szokott lenni az *általános és középiskola* mellérendelő szószerkezet írásmódja. Ez az idei versenyen sem volt másként, mivel 8 hallgató az *általános* után is kötőjelet tett, nem látván át az eltérő grammatikai kapcsolatot.

Az *Ady* névvel alkotott földrajzi nevek, intézménynevek írásmódja sokaknál problematikus volt. A versenyzők több mint egyharmada (8 fő) kötőjellel írta az *Ady sétányt*, mivel nem ismerte fel, hogy a *sétány* ugyanabba a kategóriába tartozik, mint az *utca*, *út*, *tér*, *köz*, *hid* stb., azaz közterület neve, ezek pedig szabályosan különírandók. Mindenekelőtt érdemes

a fogalmakat az értelmező szótár és a helyesírási szabályzat segítségével tisztázni, mielőtt bármelyik iskolatípusban hozzákezdünk a földrajzi nevek bonyolult rendszerének a vizsgálatához: földrajzi név, földrajzi köznévi, közterületnév, közszo, tulajdonnévi előtag, helységnév, helységrész (városrész) neve, földrajzi értelmező, egyelemű földrajzi név, többelemű földrajzi név stb. Nyilvánvalóan közrejátszik a hibázásban az is, hogy az akadémiai helyesírási szabályzat 181. pontja nem ad (nem is adhat, hiszen nem szaknyelvi szabályozásról van szó) kimerítő listát a közterületek nevében előforduló, a közterület jellegét leíró közszókról. *A földrajzi nevek helyesírása* (Fábián–Földi–Hönyi 1998) című kötet természetesen részletesebben, összesen három pontban (3.32.–3.34.) tárgyalja az utcanévek helyesírási szabályait. Az Osiris *Helyesírás* bővebb listát ad a gyakrabban előforduló utcanévi utótagokról (Laczkó–Mártonfi 2004: 204–5). Ez a típushiba azt jelzi, hogy a már hatodik osztályban tanítandó közterületneveket gazdagabb példaanyaggal, térkép segítségével kellene bemutatni, hiszen a munkafüzetek is általában kevés ilyen példát vonultatnak föl. A felkészülés során tehát érdemes nagyobb figyelmet fordítani a közterületek nevében ritkábban előforduló típusjelölő közszókra (pl. *sétány, köz, lépcső*). Ebben a különféle online címtárak, utcanévgyűjtemények stb. például sok segítséget adnak. Érdemes továbbá felhívni az érdeklődő hallgatók figyelmét Hajdú Mihály (1975) munkájára, aki a Budapest utcanéveivel foglalkozó monográfiájában 33 közterületnév jelölő szót sorol fel, Mikesy (2016: 105) pedig utal a központi címregiszterről és a címezéslétszámáról szóló 345/2014. kormányrendeletre, amelynek 1. melléklete kimerítő listát ad az ilyen típusú földrajzi köznevekről. A személynevek helyesírási kérdései előbb kerülnek elő, mint a földrajzi nevékéi. Már akkor össze lehet kapcsolni a két tulajdonnévfajta, hogy minden lehetőséget kihasználjunk a gyakorlásra: *Móricz Zsigmond körtér, Kodály körönd, Boldogasszony sugárút, Szűnyog köz, Párzisi udvar, Művész sétány* stb.

Ugyancsak problematikus volt az *Ady*-liget írásmódja, amely városrésznévként egybeírando, a 21 versenyző közül azonban 1 fő választotta ezt az írásmódot. Ez mindenképpen jól mutatja, hogy a földrajzi nevek írásmódja sok esetben azért okoz nehézséget, mert a szabályok ismeretén túl nyelven kívüli tudásra, helyismeretre is nagy szükség van. A versenyzők nagy része nem volt tisztában azzal, hogy az *Ady*-liget egy, Budapest II. kerületében található városrésznév, így zömmel a kötőjeles *Ady-liget* írásmódot választották (16 fő), négyen pedig a különírt *Ady liget* formát. A zsűri alaposan mérlegelve a helyzetet végül mindhárom megoldást elfogadta, mivel mindegyik írásmód indokolt lehet, és a szövegkörnyezetből nem derül ki, melyikről lehet szó. A *liget* például előfordulhat közterületek nevében mint a közterület típusát jelölő névelem (pl. *Mechwart liget*). Tekinthető azonban természetföldrajzi köznévként is: a *Magyar földrajzi köznevek tára* (Bába–Nemes 2014: 230–1) – többek között – 'kisebbit ritkás erdő', 'ültetett fűcsoport', 'parkosított erdő' jelentésű földrajzi köznévként rögzíti. Az akadémiai helyesírási szabályzat 175. b), c) pontja szerint az ilyenekhez kötőjellel kapcsoljuk a tulajdonnévi előtagot.

A *Messias-sors* írásmódjában tipikusan háromféle tendencia volt megfigyelhető: legritkábban (6 fő) tulajdonnév + köznévi típusú összetételként kötőjellel írták (*Messias-sors*), 8 versenyző tulajdonnévből nevesült közszónak tekintve az előtagot az egybeírást választotta (*messias-sors*), és gyakori volt a nem normatív **messias-sors* írásmód is (6 fő). *A Magyar helyesírási szótár* (MHSz.²⁰¹⁷) a köznévi és a tulajdonnévi változatot is feltünteti különböző jelentésben: *Messias* (= *Jézus Krisztus*); *messias*, *messiasvárás*. Az írásmódot ilyen esetben jelentésvizsgálattal lehet egyértelművé tenni, és a szövegbe illő változatot így ki lehet választani. A döntésben segít, ha bibliai ismeretekkel is rendelkezünk. Ennek a példának a kapcsán szót lehet ejteni a tulajdonnevek köznevesüléséről is (l. Takács 2007).

A *nagykárolyi piarista gimnázium* és a *zilahi kálvinista iskola* leírása szintén gyakran okozott gondot a versenyzőknek, mivel nem volt világos számukra, hogy intézménynévről van-e szó, vagy sem. Ezzel a nehézséggel ugyancsak küszködnek a felnőttek és diákok is

a ma használatos intézménynevek, iskolanevek leírásakor is. Előkerülnek a szófaji határkérdések, azaz nem könnyű eldöntenünk, hogy szabályos tulajdonnévi formával állunk-e szembe, vagy köznévi szószervezetekkel utalunk az intézményre. Segít, ha helyismeretünk is van. Így igen gyakori volt az intézménynévi, minden tagot nagy kezdőbetűvel író írásmód, hangsúlyozva a tulajdonnévi jelleget (**Nagykárolyi Piarista Gimnázium*), illetve a **nagykárolyi Piarista Gimnázium* forma is. Ez utóbbi kevésbé szerencsés, hiszen ilyen szervezeteket nem írunk nagy kezdőbetűvel ma sem: *ciszterci gimnázium, katolikus általános iskola, református gimnázium* stb. Ez már nagy következetlenséget mutatott. A felkészítő tanárnak érdemes felhívni a hallgató figyelmét az akadémiai helyesírási szabályzat 188. pontjára, amely a teljes és cégszerű intézménynevek egyéb említő formáival foglalkozik. E két egyházi iskola írásmódja kapcsán érdemes továbbá hangsúlyozni, hogy a magyar helyesírásban a különféle egyházak, felekezetek, szerzetesrendek neve (ellentétben pl. az angol nyelvvel) nem számít tulajdonnévnek, így kis kezdőbetűvel írandó. A *kálvinista* ugyan tulajdonnévi származék, de világosan felismerhető benne az *-ista* képző (AkH. 217).

Ugyancsak Ady életének hiányos ismeretét jelzi, hogy a versenyzők egyharmada elhibázta a költő szülőhelyének írásmódját (**Érdmindszent, *Érmentszent*).

A középiskolai irodalom-tananyag nem megfelelő ismeretere utal az is, hogy a versenyzőknek majdnem a fele (10 fő) nem tudta leírni Baudelaire nevét, holott az nem csupán középiskolai tananyag, hanem a helyesírási szabályzat példaanyagában is megtalálható példa [AkH. 217. d)].

Az idegen földrajzi nevek alap- és toldalékolt alakjának bizonytalanságai mutatkoznak meg a *Monte-Carlóban* alakulat írásmódjában, főként a szó végi rövid *o* megnyúlásának jelölésében [AkH. 216. a)], de az alapalak kötőjele is olykor elmaradt. Az írásgyakorlat bizonytalansága a hallgatók földrajzi tájékozottságának a hiányosságait jelzi. Nehéz írásmódúnak bizonyult a helyesírási szabályzat példaanyagában nem szereplő *tíz-egynéhány* is, amelyet a versenyzők több mint kétharmada (15 fő) elhibázott. Ezzel kapcsolatban mindössze annyi a tanári magyarázat, hogy nem tudjuk pontosan, milyen mennyiségről van szó, tiznél több, húsznál kevesebb: *tíz és egynéhány*. Állítsuk szembe például a *tizenkettő, tizennyolc* stb. pontos mennyiséget kifejező szóösszetételekkel.

A tipushibák mellett számos olyan szó vagy szerkezet akadt a tollbamondásban, amelynek írásmódja általában nem okozott gondot a versenyzőknek: ilyen például az számok, az évszámok írásmódja (kell-e pont az évszám után); a nagyköztöljel használata stb.

A feladatlap

1. Rövid vagy hosszú a magánhangzó és a mássalhangzó?

Egészítse ki az alábbi szavakat!

káty... (u – ú)

táv...rda (i – í)

k...ntorna (i – í)

h...di vásár (i – í)

mell...l (ö – ő)

sz...vesség (i – í)

gya...r (u – ú)

diktat...rikus (o – ó)

me...bolt (ny – nny)

penici...in (l – ll)

négybi...ió (l – ll)

be...sőséges (n – nn)

klorofi... (l – ll)

ját...uk (sz – ssz)

diagra... (m – mm)

beaján...ak (l – ll)

2. Ly vagy j?

Döntse el, melyik betűvel kell kiegészíteni a példákat!

skatu...a	muszá...	mordá...
gereb...e	se...pít	karva...
vá...ú	zsiva...og	gomo...a
cseve...	zsinde...	má...va
vá...og	mihe...t	la...torja
bo...hos	zsö...e	laká...
ka...la	szerá...	bo...ler
roba...	nyoszo...a	su...kol
naspo...a	foly...on	sa...og
dö...fős	guzsa...	

3. Alkosson szó szerkezeteket vagy szóösszetételeket az alábbi szavakból!

nemzeti, szín, szalag:.....
tébécé, szakorvos:.....
borostyán, ékszer:.....
búza, kalász, színű:.....
export, import, tevékenység:.....
átvilágító, bíró:.....
személyi, jövedelem, adó, rendszer:.....
száztizenöt, évenként:.....
harminc, ívnyi:.....
szervetlen, kémia, tanár:.....
száz, milliárdnyi (beruházás):.....
MÉH, átvevőtelep:.....
parafa, talpú, papucs:.....

4. Mindhárom oszlopban talál egy-egy hibás helyesírású szót! Karikázza be azokat!

tessék-lássék módra	korpás kenyér	igen nagy mértékben
Mississippi	nagy sikerű	nagypéntek
bemutató előadás	számon kér	utasszámláló készülék
fő-építésvezető	Állami Számvevőszék	Kékes tető
hadikórház	vákuumszivattyú	papíralapú
korong alakú	szinuszfüggvény	Zsigmond-korabeli
tabutéma	dobostorta	daragaluska-leves
tb-járulék	oda-vissza utazik	exférj

B feladatlap

1. Mi van a név végén: *i* vagy *y*? Egészítse ki őket!

Kazincz... Ferenc	Batthyán... Lajos	Batsány... János
Thököl... Imre	Egress... Béni	Rákócz... Ferenc
Bessenye... György	Kisfalud... Károly	Apácza... Csere János
Görge... Artúr	Versegh... Ferenc	Kölcse... Ferenc
Andráss... Gyula	Kányád... Sándor	Bród... Sándor
Wesselény... Miklós	Munkács... Mihály	Regul... Antal
Eszterház... Károly	Csokona... V. Mihály	Dessewff... Arisztid

2. Kötőjellel, nagyköötőjellel vagy különírjuk az alábbi példákat?

Habsburg császár.....
Bajcsy Zsilinszky Endre.....
Herman Ottó Emlékmúzeum.....
Himfy strófa
Bartók Béla Pásztory Ditta díj.....
Anjou kori
Schubert dalest
Derkovits Gyula Terem
Kárpát Ukrajna
BCG oltás
Beatles korszak.....
Kossuth rádió.....
Ikrek csillagkép
Maros Körös köze
D vitamin tartalom

3. Az alábbi tulajdonneveket lássa el raggal és képzővel!

a)

Tulajdonnév	Ragos (-val, -vel) alak	Képzős (-i, -s, -beli) alak
Knezich
Kossuth
Werbőczy Miklós
Schumann
Michelangelo
Horatius

b)

Tulajdonnév	Ragos (-val, -vel) alak	Képzős (-i, -s, -beli) alak
Miskolci Nemzeti Színház
Keleti pályaudvar
Rába-híd

Svájci Államszövetség
Sebes-Körös-part
Nyugat-szibériai-alföld
Szent-Györgyi Albert-díj
Thália Színház

4. Válassza el minden lehetséges helyen az alábbi szavakat!

egyaránt
ofotértes
konklúzió
maharadzsa
peches
fotografál
hologram.....
alexandrinus
infláció.....
Soós
Fudzsi
Bachhal.....
Maupassant-nal.....
Bordeaux-ban

Megoldások

A feladatlap

1. Rövid vagy hosszú a magánhangzó és a mássalhangzó? Egészítse ki az alábbi szavakat!

kátyú (u – ú)	mennybolt (ny – nny)
távírda (i – í)	penicillin (l – ll)
kintorna (i – í)	négybillió (l – ll)
hídi vásár (i – í)	bensőséges (n – nn)
mellől (ö – ő)	klorofill (l – ll)
szívesség (i – í)	játsszuk (sz – ssz)
gyaur (u – ú)	diagram (m – mm)
diktatórikus (o – ó)	beajánllak (l – ll)

Értékelés

Ez a gyakorlat a kiejtés és a helyesírás szoros kapcsolatára épül. A nem a köznyelvi normát követő kiejtés következménye a helyesírási hiba. A példák közül a *távírda* és a *penicillin* szavak kiegészítése okozta a legtöbb nehézséget (11-11 fő). A *távírda* leírásakor bizonyára a sokkal ismertebb *távirat* szó *i*-je volt rövidítő hatással. A *penicillin* idegen eredetű gyógyszernév, tehát meg kell tartanunk az eredeti helyesírását. A *klorofill* (9 fő) *l*-je mivel a kiejtésben általában rövid, ezért rövid mássalhangzóval írják többen. A *kintorna*, azaz a német eredetű *verkli* (10 fő) manapság nemigen használatos szó, és sokan nem tudják, hogy sem a *kín*hoz, sem a *torná*hoz semmi köze. A *gyaur* (7 fő) és a *bensőséges* (6 fő) tűnt még nehezebbnek, a *kátyú*, a *játsszuk* és a *hídi vásár* viszont egy-egy esetben volt csak hibás.

2. Ly vagy j?

Döntse el, melyik betűvel kell kiegészíteni a példákat!

skatulya	muszáj	mordály
gereblye	selypít	karvaly
vályú	zsivajog	gomolya
csevej	zszindely	mályva
vályog	mihelyt	lajtorja
bojlyhos	zsöllye	lakáj
kajla	szeráj	bojler
robaj	nyoszolya	sulykol
naspolya	folyjon	sajog
dölyfös	guzsaly	

Értékelés

A *vályú*, a *selypít* és a *zsöllye* (9-9-9 fő) volt a legtöbb hibapontos, a *karvaly* és a *sulykol* (8-8 fő), a *dölyfös* (7 fő), a *guzsaly* (6 fő). A többi példát csak egy-két fő tévesztette el.

3. Alkosson szó szerkezeteket vagy szóösszetételeket az alábbi szavakból!

nemzeti, szín, szalag: **nemzetiszín szalag**
 tébécé, szakorvos: **tébécészakorvos**
 borostyán, ékszer: **borostyán ékszer**
 búza, kalász, színű: **búzakalászszerű**
 export, import, tevékenység: **export-import tevékenység**
 átvilágító, bíró: **átvilágítóbíró**
 személyi, jövedelem, adó, rendszer: **személyijövedelemadó-rendszer**
 száztizenöt, évenként: **száztizenöt évenként**
 harminc, ivnyi: **harmincivnyi**
 szervetlen, kémia, tanárnő: **szervetlenkémia-tanárnő**
 száz, milliárdnyi (beruházás): **százmilliárdnyi**
 MÉH, átvevőtelep: **MÉH-átvevőtelep**
 parafa, talpú, papucs: **parafa talpú papucs**

Értékelés

Ebben a gyakorlatban az egyik legbonyolultabb helyesírási kérdéskör, a különírás-egybeírás legfontosabb szabályaira kérdeztünk rá. Legtöbben a *nemzetiszín szalag* (17 fő), a *búzakalászszerű* (17 fő), az *átvilágítóbíró* (16 fő) és a *tébécészakorvos* (15 fő) példák leírásában hibáztak. Szintén elég sokan rontották el a *parafa talpú papucs* (14 fő) és a *borostyán ékszer* (13) szó szerkezeteket. A versenyzők több mint felének túnt igen bonyolultnak a többszörös szóösszetétel, a *személyijövedelemadó-rendszer* (11 fő). Az *export-import tevékenység* leírása viszont mindössze egy versenyzőnek nem sikerült. A többi példa leírásában csak néhányan hoztak rossz döntést.

4. Mindhárom oszlopban talál egy-egy hibás helyesírási szót! Karikázza be azokat!

tessék-lássék módra	korpás kenyér	igen nagy mértékben
Mississippi	nagy sikerű	nagypéntek
bemutató előadás	számon kér	utasszámláló készülék
fő-építésvezető	Állami Számvevőszék	Kékes tető
hadikórház	vákuumszivattyú	papíralapú
korong alakú	szinuszfüggvény	Zsigmond-korabeli
tabutéma	dobostorta	daragaluska-leves
tb-járulék	oda-vissza utazik	exférj

Értékelés

Az első oszlopban lévő nem normatív írásmódú *Mississippi folyónevet 8 fő nem tartotta hibásnak. A középső oszlopban lévő *számon kér* szó szerkezetet 10-en találták megfelelőnek, pedig az AkH.¹² változásai közé tartozik 2015 óta, azaz az egybeírt forma felel meg a helyesírási normának. A harmadik oszlop hibás alakját, a *Zsigmond korabeli* példát kötőjellel írva a 21 fős mezőnyből mindössze egyetlen versenyző tartotta elfogadhatatlannak, aki felismerte a tagok közti grammatikai viszonyt.

B feladatlap

1. Mi van a név végén: *i* vagy *y*? Egészítse ki őket!

Kazinczy Ferenc	Batthyány Lajos	Batsányi János
Thököly Imre	Egressy Béni	Rákóczi Ferenc
Bessenyei György	Kisfaludy Károly	Apáczai Csere János
Görgey Artúr	Verseghy Ferenc	Kölcsey Ferenc
Andrássy Gyula	Kányádi Sándor	Bródy Sándor
Wesselényi Miklós	Munkácsy Mihály	Reguly Antal
Eszterházy Károly	Csokonai V. Mihály	Dessewffy Arisztid

Értékelés

Ez a gyakorlat volt az, amelyben a legkevesebben hibáztak a versenyzők. Mindössze *Kisfaludy*, *Görgey*, *Verseghy* és *Munkácsy* nevében volt tévesztés három-három esetben, más nevekben elvétele egy-egy akadt: *Bródy*, *Thököly*.

2. Kötőjellel, nagyköötőjellel vagy különírjuk az alábbi példákat?

Habsburg császár	Habsburg császár
Bajcsy Zsilinszky Endre	Bajcsy-Zsilinszky Endre
Herman Ottó Emlékmúzeum	Herman Ottó Emlékmúzeum
Himfy strófa	Himfy-strófa
Bartók Béla Pásztory Ditta díj	Bartók Béla-Pásztory Ditta-díj
Anjou kori	Anjou-kori
Schubert dalest	Schubert-dalest
Derkovits Gyula Terem	Derkovits Gyula Terem
Kárpát Ukrajna	Kárpát-Ukrajna
BCG oltás	BCG-oltás
Beatles korszak	Beatles-korszak
Kossuth rádió	Kossuth rádió
Ikrek csillagkép	Ikrek csillagkép
Maros Körös köze	Maros-Körös köze
D vitamin tartalom	D-vitamin-tartalom

Értékelés

Biztos nyelvtani ismeretekkel kell rendelkeznie annak, aki jól szeretné megoldani az efféle feladatot. A legtöbben a *Maros-Körös köze* névben hibáztak (11 fő) többek között a hiányos földrajzi ismeretek miatt. Az *Ikrek csillagkép* leírása sokkal jobban sikerült, mindössze 5 fő tévedett, mert nem ismerte föl a különírandó minőségjelzős szó szerkezet tagjait. A *D-vitamin-tartalom* két kötőjellel történő tagolása 6 dolgozatban volt rossz. A többi példában egy-két hibát lehetett kimutatni. Mindenképp megemlítendő, hogy a *Himfy-strófa* szószetétel viszont minden versenyző megoldásában tökéletes volt.

3. Az alábbi tulajdonneveket lássa el raggal és képzővel!

a)

Tulajdonnév	Ragos (-val, -vel) alak	Képzős (-i, -s, -beli) alak
Knezych	Knezychesél	knezychi
Kossuth	Kossuthtal	kossuthi
Werbőczy Miklós	Werbőczy Miklóssal	Werbőczy Miklós-i
Schumann	Schumann-nal	schumanni
Michelangelo	Michelangelóval	michelangelói
Horatius	Horatiusszal	horatiusi

b)

Tulajdonnév	Ragos (-val, -vel) alak	Képzős (-i, -s, -beli) alak
Miskolci Nemzeti Színház	Miskolci Nemzeti Színházzal	miskolci nemzeti színházi
Keleti pályaudvar	Keleti pályaudvarral	Keleti pályaudvari
Rába-híd	Rába-híddal	Rába-hídi
Svájci Államszövetség	Svájci Államszövetséggel	svájci államszövetségi
Sebes-Körös-part	Sebes-Körös-parttal	sebes-Körös-parti
Nyugat-szibériai-alföld	Nyugat-szibériai-alfölddel	nyugat-szibériai-alföldi
Szent-Györgyi Albert-díj	Szent-Györgyi Albert-díjjal	Szent-Györgyi-Albert-díjas
Thália Színház	Thália Színházzal	Thália színházi

Értékelés

A ragos alakokban típushibának számított, hogy a *Michelangelóval* névben az *o* nem nyúlt meg a toldalék hatására (7 fő). Néhányan a *Kossuth* név végén lévő *th*-val nem tudtak mit kezdeni (4 fő). A *Horatius* tulajdonnév *-val* ragos alakját nem a szabályoknak megfelelően írták néhányan (5 fő). A képzővel ellátott melléknevekben típushibának számított még mindig a *Keleti pályaudvari* (10 fő), a *sebes-Körös-parti* (9 fő), a *michelangelós* (7 fő), a *schumanni* (5 fő) helyes leírása.

6 versenyzőnek sikerült ezt a feladatot hibátlanul megoldania, és két versenyző mindössze egy-egy hibát ejtett.

4. Válassza el minden lehetséges helyen az alábbi szavakat!

egyaránt	egy-a-ránt
ofotértes	o-fo-tér-tes
konklúzió	konk-lú-zi-ó
maharadzsa	ma-ha-ra-dzsa
peches	pe-ches
fotografál	fo-to-gra-fál vagy fo-tog-ra-fál
hologram	ho-log-ram
alexandrinus	a-le-xand-ri-nus
infláció	inf-lá-ci-ó
Soós	Soós
Fudzsi	Fu-dzsi

Bachhal
Maupassant-nal
Bordeaux-ban

Bach-hal
Mau-pas-sant-nal
Bor-deaux-ban

Értékelés

Az elválasztási szabályok legfontosabb eseteit öleli föl ez a példasor. A megoldásokban típushibának számított a *hologram* (11 fő), a *Maupassant* (8 fő), az *infláció* (7 fő), a *konklúzió* (6 fő) elválasztása. A többi példában általában néhány hiba csúszott be. Két dolgozatban ez a feladatmegoldás hibátlan volt, öt dolgozatban mindössze egyetlen hibás alak született, hat dolgozatban pedig csak két hiba jelent meg.

Összegzés

Áttekintve a 2019-es Kárpát-medencei döntő anyagát megállapíthatjuk, hogy a versenyzők az akadémiai helyesírási szabályzat 12. kiadásának főbb változásaival általában tisztában vannak. A tollbamondások és a kitöltött feladatlapok alapján főként a kis és a nagy kezdőbetűket illetően mutatkoznak nagyobb hiányosságok: a személynevek, az intézménynevek és különösképpen a földrajzi nevek írásmódját tekintve. Ez utóbbi esetben a régi vármegyék, a helyismeret hiánya is közrejátszik. Megoldást jelenthet a problémára a tantárgyközi integráció, az irodalomtanítás összekapcsolása a földrajzi, történelmi ismeretekkel. A különféle területek összekapcsolásában segíthetnek az olyan komplex, IKT-eszközöket is alkalmazó feladatok, mint például Ady életútjának megszerkesztése a Google-térképen, a fontosabb állomások bejelölésével.

SZAKIRODALOM

- AkH.¹² = Magyar Tudományos Akadémia 2015. *A magyar helyesírás szabályai*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Antalné Szabó Ágnes 2003. A szavak súlya. Értékmegőrzés és értékteremtés az anyanyelvi versenyeken. *Magyar Nyelvőr* 127: 350–54.
- Bába Barbara – Nemes Magdolna 2014. *Magyar földrajzi köznevek tára*. A Magyar Névérték Kiadványai 32. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- Bozsik Gabriella 2017. Jubileumi visszatekintés a Nagy J. Béla helyesírási verseny történetére. *Anyanyelv-pedagógia* 10 (2): 87–94. <http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=687> (letöltve: 2020. január 27.) <https://doi.org/10.21030/anyp.2017.2.11>
- Bozsik Gabriella – Ludányi Zsófia (szerk.) 2019. *Szabályzat, oktatás, gyakorlat – helyesírásról sokszínűen. A 2015-ös és a 2017-es Nagy J. Béla helyesírási verseny előadásai, feladatai és egyéb tanulmányok*. Líceum Kiadó, Eger.
- Hajdú Mihály 1975. *Budapest utca neveinek névtani vizsgálata*. Nyelvtudományi Értekezések 87. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Keszler Borbála 2016. Megjelent A magyar helyesírás szabályai 12. kiadása. *Magyar Nyelvőr* 139: 253–68.
- Kovács Dániel 2002. Anyanyelvi versenyek a beszédművelés szolgálatában. *Magyartanítás* 1: 28–32.
- Laczkó Krisztina – Mártonfi Attila 2004. *Helyesírás*. Osiris Kiadó, Budapest.
- MHSz. 2017. = Tóth Etelka (szerk.) 2017. *Magyar helyesírási szótár*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

- Mikesy Gábor 2016. Földrajzi nevek a közigazgatásban. *Névtani Értesítő* 38: 101–12.
- Szilassy Eszter 2010. Felsőoktatási anyanyelvi versenyek az új évezredben. *Anyanyelv-pedagógia* 3 (3): <http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=279> (letöltve: 2020. január 27.)
- Takács Judit 2007. *Keresztnevek jelentésváltozása: Egy tulajdonnévtípus közzszóvá válásának modellje*. Egyetemi Kiadó. Debrecen.

Bozsik Gabriella – Ludányi Zsófia
Eszterházy Károly Egyetem